

I KA HAKEW N'I KA WAJIBI KOKETAW KUNBEN YOROLA

Nin kunnafoni in ye e ta ye:

- ✓ i si ma san 18 sɔɔ
- ✓ I nana ka a sɔɔ mansaw tɛ, i kelen walima i ni du wɛrɛ mɔɔw
- ✓ I ye i kanbo kalifayɔɔ nɔfɛ (min bɛ wele fana ko dijɛ ka lakanali) Itali

I lakanalen don nin jamana in kono	3
Jon bena i deme?	3
Kolosalike jayaro ye mun ye kolosalikela lasigiden?	3
Jon were be se ka i deme?	4
I bena mun saro?	6
Furakeli hake	8
Kunnafo ni di kolosalikela ma wala kolosalikela lasigiden	9
Segesegeli jumanw ye jumen ye?	10
Kalan hake	10
Baara hake	11
I ka kalifayaro jinili seben	11
I bena to yaro jumen?	12
I be se ka mun ke ni mago do ye i nimataro?	13
Kunbenni wajibi sariya jumenw be i bolo?	14
Mun bena ke ni i ma i ben i ka wajibi koketaw ma?	15
Ka i kanbo kalifayaro ma sariyaw ani ka taa jamana werew la	16
Mun bena ke ni i bolila ka taa Erpu jamanaw do la kelen na?	17
Jon be se ka e deme ni i ma son jamana jemagow ka hakilina ma?	18
Mun bena ke ni dow ye yelemaw jukomatintin?	19
Kumajogonya kunnafo niw	20

➤ I LAKANALEN DON NIN JAMANA IN KONO

E ye a fo jamana jemɔgow ye ko i te se ka segin i ka jamana kono sabu i be farati la ani i ye kalifayɔɔɔ jini. I ye kalifayɔɔɔ jinibaga ye Itali kono.

Ni fen bee kera i bolo kura ye, o ka kan. I lakanalen don nin jamana in kono ani i tena to i kelen na.

➤ JON BENA I DEME?

Erɔpu, mɔgo o mɔgo ma san 18 bo, o be jate denmisenni ye ani a ka kan ka deme **kerenkerennen sɔɔ**.

Sabu i be yan i mansaw ko, baliku were min be wele ko **kolɔsilikela lasigiden** bena i deme i magow la. Nin mɔgo in ni jamana jemɔgow te ɔgon je sira la.

Ni a ye a sɔɔ i ni i ka kolɔsilikela lasigiden ma ɔgon ye folo, i ni u bena ɔgon ye sɔɔni.

Fo yan, jemɔgow bena baliku were di i ma ka i deme ni ka i nonabila.

➤ KOLɔSILIKELA LASIDEN JOYɔɔ YE MUN YE?

I ka kolɔsilikela lasigiden be i mago be bee jefo i ye i mago be a la ka fen o fen don i ka toli kunkan ani ka i deme ka jaabi sɔɔ i ka jininkaliw la. Misali la, i be taa kalanyɔɔ la cogo min na, i be se ka dɔgɔɔɔɔ do ye cogo min na, i be sigi yɔɔ, i bena i denbaya sɔɔ cogo min walima ka a wele. Baarakelatɔw fana bena i deme o jininkaliw la.

I kakolɔsilikela lasigiden be a fo jamana nɛmɔgow ye i mago be min na, ka i laadi ani ka i deme ka hakilina numanw ta.

I be se ka i magow fo tuma bee ani i ka miiriw ani ka i hakilinata fo i ka kolɔsilikela lasigiden ye.

Ni geleya be i ni i ka kolɔsilikela lasigidence, a nɛfo baarakelaw ye.

➤ JON WERE BE SE KA I DEME?

- **Adamadenya** baarakela do bena i deme i ka don o don magow la walima ka a kanbo baarakela werew ma minnu be se ka deme ke geleya kerengerenne do la.
- **Dogtoro** walima **furakelila** be i deme ni ma kene, i joginnen walima ni i mago bee furakeli deme sifa o sifa la.
- **Hakililabana donbaa** nana do be i deme ni i nisongoyalen don, diminen, siralen, jorolen walima sunogo ka geleya i bolo.
- **Sariya laadilibaa** do be i deme ka fen min na ke kalifayoro jinini senfe, ka o faamu ani ni i dalen be a la ko i hakew ma labato.
- **Kanyelemala** do be se ka i deme ka kuma kan na i be min faamu. U joro ye ka e ni tow ye min fo lase a cogo la.
- **Karamoko** do besse ka i deme ka kalan ke kalan yorola.

Si segeşegeli ye mun ye?

Ni i sera farajela i ni seben ma na min be i si hake jira, ani jamana jemogow sigalen be i si ko la, u be a jini i fe i ka teme sira do fe min be wele ko **si segeşegeli**. O cogo la, u be se ka a latige ni u be i jate denmisen ye walima ayi.

Ni a jinina i fe ka si segeşegeli ke, i ka kolosilikela lasigiden bena a kecogo jefo i ye.

I be se ka mun ke ni i be fe ka i kanbo i ka denbaya ma?

- Ni i te a don i ka denbaya be yoro min na, walima u kibaroya tununa i la, i be se ka i kolosilikela lasigiden walima baarakelaw jininka u ka i deme. I bena i deme ka i ka denbaya jini.
- Ni i be a don i ka denbaya be yoro min na ani u kibaroya kunnafo niw be i bolo, baarakelaw be se ka i deme ka u wele ni o ka di i.
- Ni denbaya be i bolo Erpu, i be fen o fen don i denbaya kunkan, o bee fo baarakelaw ye.

I kolosi, mogow dow be se ka i bila farati la

I be se ka miiri ka bo o jamana konow wala mogow dow be i lason ka boli. A be se ka ke geleya ye e ma ani i be se ka kololo juguw soro i kalifayoro seben ko la.

Kuma ni i ka kolosilikela lasigiden ani baarakelaw ye, i be se ka cogoya jefo u ye ani u be se ka i laadi.

➤ I BENA MUN SƆRƆ?

I be deme suguya caman sƆrƆ ka i to ka jamana jɛmɔɔ makɔɔ ka i ka kalifayɔɔ jɛnini seben segesege. O be wele **ko kunbenni**.

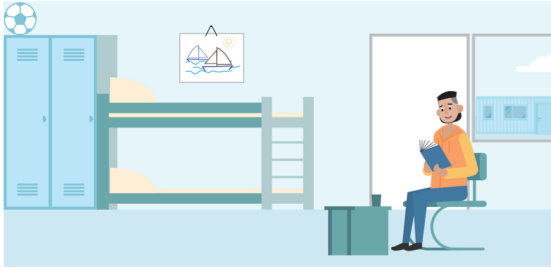
Ni i ye denmisen ani kalifayɔɔ jɛnibaga ye, hakew be i bolo nka sariyaw fana be yen i ka kan ka minnu labato. Olu jɛfɔlen don nin gafe in kɔɔ.

Baarakelaw bena i jɛninka ka a sɛmentiya ko i ye kunnafoniw sƆrƆ nin gafe in kɔɔ. Ni i ma nin gafe in yɔɔ dɔw faamu walima ni jɛninkali dɔ be i fɛ, i ka kɔlsilikela lasigiden ani baarakelaw jɛninka.

I ka sigi kɔɔɔna jamana kɔɔ, i ka kɔlsilikela lasigiden ani baarakelaw bena kunnafoni wɛrɛ lase i ma ka kɛɛ ni i ka cogoya kɛrenkɛrennen ye. I be se ka jɛninkali ka tuma bɛɛ.

I bēna ninnu sār:

- siyaro do

- balo

- yeresaniya minenw

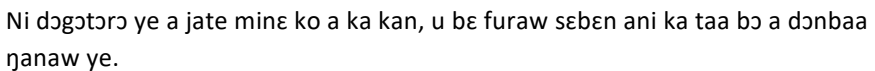
- finiw

- wari don o don
musakaw kama

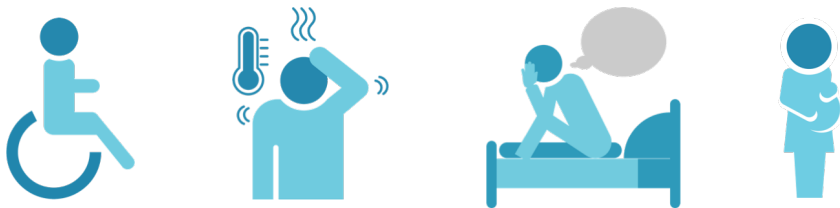

I be se ka baarakelaw ani i ka kolosilikela lasigiden kunnafoni i ka furakeli
geleya ko la U be i deme ka furakela walima dogtoro do ye ni i mago be a la.

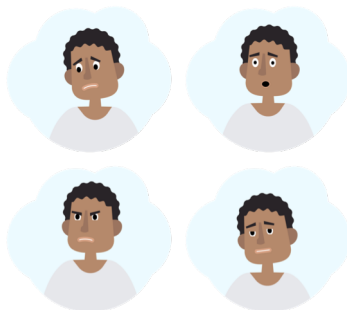
Ni furakeli teliman dɔ bɛ i bolo walima joginda min mago bɛ furakeli teliman na, o fɔ baarakelaw ye. Ni i bɛ i ka dagayɔɔ kɔfɛ, i bɛ se ka weleli kɛ gansan nin nimɔɔ la 112.

KUNNAFONI DI BAARAKELAW NI KOLOSILIKELA LASIGIDEN MA NI:

- i fari ma di i la, joginnen don walima i mago be deme na furakeli teliman walima fura la.
- i be doroguw ta walima i be dolo min
- Binkanni walima nimatɔɔɔ delila ka i sɔɔ walima u be i kan sisan
- i kɔnɔma walima a be se ka ke i kɔnɔma don
- i te se ka taama i yere ma walima geleya be ka meni ke wala yeli
- i jɔɔlen don kosebe, nisɔngoyalen, i te se ka sunɔɔ walima miirina juguw be i la
- i be a miiri ko i lakanalen te walima i sirannen be mɔɔɔ dɔ ɲɛ, a kɛra dunnan ye o wala i donbaa
- i diyagoyara walima i be ka diyagoya ka fen dɔw ke i sago te ka minnu ke
- i be a miiri ko i be lakanabaliya kɔɔ i ka dannaya kosɔɔ, i be mɔɔɔ min fe, i finidoncogo walima jogo

I hakili to nin na, baarakelaw ani i ka kolosikela lasigiden be yen ka i deme.

➤ SEGESEGELI NUMANW YE JUMEN YE?

Baara dɔ min senfe i be baarakela tow ye min bɛna jɛninkaliw ke i la:

- i **magow** faamu
- i mago be **deme** min na ka o latige.

O bɛna jɛmɔgow deme ka hakilina numanw ta, misaliya la i be ke yɔɔ min na.

I be se ka da furakelila la, dɔgɔɔɔ, baarakelaw ani i kolɔsibaga lasigiden. I be se ka fɛn bɛɛ fɔ u ye. NNi i ye fɛn o fɛn fɔ, o tɛ fɔ mɔgo si wɛɛ ye ni i kolɔsibaga lasigiden tɛ ni i ka yanmaruya tɛ. Fɛn kelen min sen tɛ a la, o ye ni i ka jɛnamaya be farati la walima mɔɔ wɛɛ ta.

Ni i sago tɛ i kolɔsibaga lasigiden ka kunnafoni walima ka a sendon, o fɔ baarakelaw ye. U be i ka lapini sege-sege ni ka latigeli ke ka kɛɛ min ka fisa i ma ye.

➤ KALAN HAKE

Ni i ye denmisen, ye yanmaruya be i bolo ka kalan ke ni ka degeli ke. Ni i taara kalan na ani i si be san 18 hake la o waati la, i be taa jɛ ni i kalan ye fo kalan ka ban.

I kolɔsibaga lasigiden ani baarakelaw bɛna i deme ka i tɔgo seben sigida kalanso la. U bɛna kunnafoni di i ma kandege labɛn kalanw ni kalan wɛɛw kunkan. I ka kan ka nin kalan dɔw sɔɔ.

Baarakelaw bɛna kalan ni baaraketaw jɛfɔ i ye ka i deme ka degeli ke, ka taa jɛ ni ka ter kuraw sɔɔ.

➤ BAARA HAKE

Ka keɲe ni i si hake ni i ka cogoya ye, yanmaruya be se ka di i ma ka baara ke Itali, ni a ka di i ye. I kolosibaga lasigiden ani baarakelaw bena kunnfoni werew di i ma.

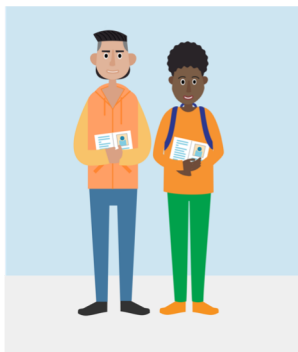
I be se ka bara ke tile 90 kɔfe ka a damine i ka asil ko sebe labenina.

Ceman ni musoman bee minnu san 18 duguma yanmaruya te olu bolo ka baara ke.

➤ I KA KALIFAYCRO JINIBAGAW KA SEBEN

I bena i togola seben do soro i togo ni i ja be min kan. O be a jira ko i ye kalifaycro jinibaga ye Itali kono. I ka kan ka a ta i bolo tuma bee.

Nin seben in nafa ka bon. I kolosi a kana tunu i bolo ani kana a di mogo were ma.

➤ I BENA TO YORO JUMEN?

I bena to yoro min na ka jemogow to ka i ka kalifayoro seben segesege be bo i si ni magow la.

I kolɔsibaga lasigiden ni baarakelaw bena kunnafoni di i **ma i ka kan ka to yoro min**, misali la jitigiya yoro do la wala dugu kono.

I bena be seka deme soro ka i to yoro la jemogow ye min latige doron de.

A ma ca, denmisenw ka kan ka bila yoro la u te se ka taa-ni-ka-segin ke yoro min iko u sago ye o ye cogo min. Ni i be o cogoya kono, i kolɔsibaga lasigiden, sariya laadilibaga ni baarakelaw bena i deme.

I tora yɔɔɔ o yɔɔɔ, i ka kan ni lakana ye.

Mɔɔ si yanmaruyalen tɛ ka:

i la siran

i neni

kojugu kɛ i la

U kɛra mɔɔ o mɔɔ ye, dunnan walima i dɔnbaga.

Ni geleya dɔw bɛ i ni baarakelaw cɛ walima kolɔsibaga lasigiden, i bɛ se ka i kanbɔ.

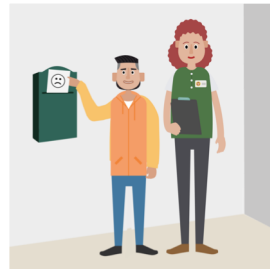
I Bɛ SE KA MUN Kɛ NI Mɔɔ DO YE I NIMATɔɔɔ?

I dalen bɛ mɔɔ min na, i bɛ se ka kuma o fɛ, baarakɛla dɔ wɛrɛ, i ka kolɔsibaga lasigiden, walima.

Ni mɔɔ dɔ ye aw nimatɔɔɔ, aw bɛ se ka taa o fɔ jamana jɛmɔɔw ye ka a ban a kana kɛ tugun. Nin bɛ wele ko 'ka damakasi kɛ'.

Ni aya sɔɔ dekun bɛ i ni ka karamɔko cɛ i besse ka a jɛfɔ i dɛmɛbagaw ye.

I Kolɔsi!

Ni i tɛ i ka dagayɔɔ la ani i bɛ geleya kɔɔ, i bɛ se ka weleli kɛ fu jamana nimɔɔ teliman na 112 a kɛra telefoni o telefoni ye.

➤ KUNBENNI WAJIBI SARIYA JUMENW BE I BOLO?

A nafa ka bon i ka tije fɔ ani ka i ni jamana jemɔɔ ka je, hali ka a sɔɔ tuma dɔw la siranko don wala a ka gelen ka kokɔɔ jefɔ. I tɛ i kelen na. I kɔɔsibaga lasigiden ni baarakelaw be yan ka i lamɛn ni ka i dɛmɛ i ka don o don magow la.

Baarakelaw be se ka i dɛmɛ ni u be i ka cogoya don.

I bena ke yɔɔ o yɔɔ, sariyaw be sɔɔ i ka kan ka minnu labato. Misali la, i ka kan ka siginɔɔnw ni baarakelaw bonya ani i ma kan tɛ ka makan ke waati sumalen na.

Baarakelaw be sariyaw jefɔ ani u kɔɔɔnw ni sariyaw ma labato.

A nafa ka bon e ma:

- ✔ i be yɔɔ min na ka yen sariyaw labato
 - I kana sissi mi, i kana dolo mi, i kana dɔɔgu ta
 - I kana bɔ sokɔɔ i mankan kabɔ wakati mununa
 - I kanato mɔkɔ ka do sokɔɔ mɔkɔmi ma yamariya
- ✔ i ka jamana sariyaw nomabɔ, baarakelaw ni i kɔɔsibaga lasigiden bena minnu jefɔ i ye.

➤ MUN BENA KE NI I MA I BEN I KA WAJIBI KOKETAW MA?

Ni nin kera, i be se ka kuma kene kan i kolosibaga lasigiden walima baarakela do fe ni ka aw ka cogoya jefo ani aw ka dalilu.

Jamana jemgaw bena cogoya segesege ani ka kunnafoni di i kolosibaga lasigiden ma ni u ye a latige ka sira dow ta.

Jamana jemgaw be se ka a latige ko:

- Misali la, **ni i bolila ka bo dagayro la**, jamana jemgaw tun ye a latige ko i ka to yoro min na, i be se ka deme doonin soro, ni i ni jamana jemgaw ma je.
- **Ni i ye juguya jogo ta**, i be se ka bone i ka deme la i be ka min soro walima i be yoro min na ni i ye yen sariyaw soso ka segin a kan wala ka a juguya. Polisiw be se ka wele fana.

E be sisan Itali, min ye Erɔpu jamana dɔ ye.

Erɔpu jamanaw ye:

Erɔpu Jɛkulu jamana (EU) 27: Ositarali, Beliziki, Bulgari, Kurawasi, Sipre, Cɛki Jamana, Dannimariki, Esitoni, Filandi, Faransi, Alimani, Geresi, Hongiri, Itali, Lativiya, Litiyoni, Likizanburu, Malita, Payiba, Polandi, Porotigali, Irilandi Jamana, Oromani, Silovaki, Siloveni, Esipani, Suwedi ani

jamana 4 werew: Isilandi, Layisesitayini, Norovezi ani Suwizerlandi.

SARIYA MINNU TALEN BE KA NĖSIN KALIFAYɔɔɔ NININI NI ERɔPU JAMANAW TAALI MA

I kolɔsibaga lasigiden **ni baarakelaw bɛna o sariya nafamaw** nɛfo i ye. I bɛ se ka u nininka tuma bɛɛ.

I ka kan ka to Itali ani i kana boli ka Erɔpu jamana werew la.

Ni i ka duden dɔ bɛ o jamanaw dɔ la kelen na, jamana nɛmɔɔɔ bɛna i ladɔnniya i ka hakew la duw faracogo nɔɔɔn kan ko la. Kana boli ten dɔɔɔn.

Ni i bolila, kolɔɔ juguw bɛ se ka sɔɔɔ o la minnu nɛfoɔɔn bɛ nin sɛben in kɔɔɔ. Misaliya la, i tɛna kunben cogo numan na jamana werɛ kɔɔɔ.

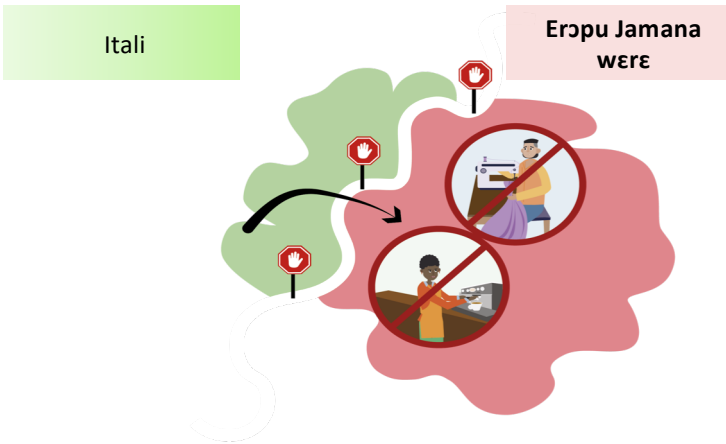
I hakili to nin na, i ka kan ka kalifayɔɔɔ sɛben labɛn ni i donna farajɛla jamana foɔɔ min kɔɔɔ, fo ni jamana nɛmɔɔɔw ye i laadi cogo werɛ la.

O jamanaw la kelen dɔɔɔn de yanmaruyalɛn don ka i ka kalifayɔɔɔ sɛben sɛgesɛɛ. Itali Jamana nɛmɔɔɔw bɛna fo aw ye jamana min ka baara ye o ye.

Aw bɛ o kɛcogoya kalan sɛben werew kɔɔɔ.

➤ MUN BENA KE NI I BOLILA KA TAA ERŌPU JAMANAW DŌ LA KELEN NA?

Itali jamana kɔɔ:

- I ka kalifayɔɔɔ ɲinini baara be se ka laɲɔ.

Erōpu jamana wɛɛ kan:

- jamana ɲemɔɲɔw be se ka a latige ka i lasegin i bɔra Erōpu jamana min kɔɔ.

Ni jamana ɲemɔɲɔw ye a latige tuma min na ko u be i lasegin i bɔra jamana min kɔɔ, i tɛna se ka hake dɔw sɔɔɔ, misali la:

- i tɛna demɛ sifaya dɔw sɔɔɔ ani
- yanmaruya tɛna di i ma ka baara ke.

➤ JON BE SE KA E DEME NI I MA SON JAMANA JEMOGOW KA HAKILINA MA?

I be se ka kuma i kolosibaga lasigiden fe ni ka pininkali bee ke la.

Ni i kolosibaga lasigiden be se ka je ka deme jini sariya donbaa nana do fe.

Sariya donbaa nana ye mogow ye min be sariyaw don o jamana konso ani a be se ka i ka cogoya kalan ni ka i deme.

Baarakelaw be kunnafoni di i ma banumanketonw ko la min be se ka kunnafoni di fana i ma ni ka i deme.

I be se ka i kanbo Diye Kalifa Jekulu Cakeda ma (UNHCR) tuma bee. UNHCR be mogow lakana minnu diyagoyara ka bo u ka jamana la.

➤ MUN BENA KE NI DƆW YE YELEMAW JUKƆRƆMATINTIN?

Ni jamana ƚomƆƆƆw ye a latige ka deme sifaya dƆw bƆ a ma i be ka minnu sƆrƆ ka a sabu ke cogoya minnu ƚefƆra ƚe, i be taa ƚe ka se ka:

- taa kalanso la

- taa dƆƆƆƆƆƆ walima furakelikela dƆ laƆe ni ka furakeli deme sƆrƆ

- deme sƆrƆ ka keƚe ni i ka cogoya ni i magow ye, o kƆrƆ ye ko siƆƆrƆ min latigera jamana ƚemƆƆƆw fe ani ka deme dƆw sƆrƆ

Ni jamana ƚomƆƆƆw ye a latige ko ka kunbenni deme ƆƆ min be di e ma sabu i bolila ka taa farajela jamana were kƆƆƆ, i bena deme sifaya min sƆrƆ, o be bƆ i ka cogoya ni i magow de la. I be se ka kalan na waati bee.

Nin gafe in ye kun ye kunnafonidi dɔɔn de ye. A tɛ hakew walima sariyaw dilan a yɛrɛ ma. Erɔpu Jekulu Cakɛda Logo Kalifayɔɔ ko la (EUAA) ye a ka minen yɛrɛ di, ani ka gafe wɛrɛ dilan ka kɛɛrɛ ni nin gafe in ye, o yɛnmaruyalen don EUAA fɛ Erɔpu Jekulu Jamanaw dɔɔn de ma. EUAA tɛ sɔn jɔɔɔɔ walima dannaya baarakɛcogo numan, kɔnɔko, dafali, bennen walima dannaya ka nɛsin kunnafoɔni ma min bɛ gafe kɔnɔ Erɔpu Jamanaw fɛ, ka kɛ cakɛla wɛrɛ fɛ. Erɔpu jamana tɛ walima mɔgo o mɔgo bɛ ka baara kɛ EUAA tɔgo la min bɛ sɛ ka kɛ kunnafoɔni fɛ min sɔɔɔla nin gafe in kɔnɔ.